

A zenekari muzsikusképzés hiánya

Ne sikertelen és frusztrált szólista-jelöltekkel töltsék meg az együtteseket!

Schanda Beáta szerint egyre nagyobb szükség van a zenekari zenészképzésre

Az Európai Zenei Tanács (EZT) Brüsszelben tartott éves gyűlésén, szeptember 15-én közfelkiáltással Schanda Beátát, a Magyar Zenei Tanács képviselőjét választották meg elnöknek. Az Európai Zenei Tanács munkájának sok részét, a versenyszövetség, a fesztiválszövetség, a Jeunesses Musicales, a kóruszövetség, az EBU eddigi munkáját Schanda Beáta már jól ismeri, hiszen korábban megbízott főtitkárként már dolgozott a szervezetben. Éppen ezért hisz abban, hogy elnökként még többet tud tenni a nemzetközi összefogásért, az új projektek elindításáért. A dzsesszoktatók európai szövetsége már megkereste amiatt, hogy mi a véleménye, mely más szervezetekkel lenne érdemes együtt vizsgálni arról, hogy a dzsesszoktatás – és a kapcsolódó improvizáció – mennyire van jelen a közoktatásban. Akad egy másik, a zenei oktatást érintő kérdés is, amelyről a közeljövőben érdemes lenne szimpóziumot létrehozni, ez pedig a zenekari zenészképzés. Ahogy az elnökasszonnyal folytatott beszélgetésből kiderült, a szólista-centrikus oktatásból fakadó gondok egyre súlyosabbá válnak szinte egész Európában, s a kialakult helyzetben ideje valamilyen megoldást találni.

– Nekem a zenekari zenészképzés valóban szívügyem – meséli Schanda Beáta – noha azazal kell kezdenem, hogy semmilyen zenekari hangszeren nem játszom, csak zongorázom, s azt sem túl jól. Éppen ezért mindig nagyon irigyeltem a hűgomat, aki hegedülni tanult, s egészen a családalapításig, a gyerekei születéséig rendszeresen játszott zenekarban. Később erre sajnos, már nem maradt ideje, pedig nagyon élvezte az együttes próbákat, a közösségi muzsikálást. Így, az ő példáját látva, el tudtam képzelni, milyen jó lehet zenekarban játszani. A következő, meghatározó élményt a Pécsi Nemzetközi Zenei Tábor jelentette, ahol karvezetőként voltam jelen, s ahol szintén ropant mód irigyeltem a zenekari tagokat. Ez a találkozó 1967-től több évtizeden át működött, s magvát az a nemzetközi zenekar jelentette, amely fiatal tehetséges muzsikusból a helyszínen született. A mai magyarországi zenészek közül szinte mindenki, egyszer vagy

többször, de megfordult a pécsi táborban. Szervező segítőként is óriási élmény volt végigkísérni azt a két hetet, amely alatt a világ minden tájáról öszszesereglett fiatal muzikusokból egységes együttes kovácsolódott. S látam azt is, milyen örömet jelent ez minden közreműködőnek. Későbbi életem jelentős szakaszában dolgoztam az Ifjú Zenebarátok, azaz a Jeunesses Musicales szervezetében, amelynek szinte zászlóshajója a Világzenekar. Ez az együttes minden évben négy-öt hetet próbál, koncertezik, s az együttesben a világ 30-35 országának fiatal zenészei játszanak, olyan kiváló karmesterek vezetésével, mint például *Claudio Abbado* vagy *Yakov Kreizberg*. S megemlíthetjük még az Európai Közöség Ifjúsági Zenekarát, a Mahler Zenekart és még jónéhány hasonló együttest is. Ezek a közös muzsikálások tehát örömteli, maradandó tapasztalatokat adnak a résztvevőknek. Ehhez képest meglepődve tapasztaltam, hogy míg szabadidős tevékenységként a zenekari muzsikálás élmény jelent, addig a képzésben egészen más a helyzet.

– *A zeneakadémiai hallgatók közül a legtöbben kötelező nyűgnek, felesleges időpazarlásnak tartják a kötelező zenekari gyakorlatot...*

– Ennek egyik oka véleményem szerint az, hogy Magyarországon, akárcsak nagyon sok más európai országban, az oktatás alapvetően szólista-centrikus, noha a tanárok jelentős része zenekari tag is, vagy legalábbis élete valamely szakaszában az volt. Ez bizonyos szempontból érthető, de egy jó tanár számára nagyon hamar kiderül, hogy a zenei pályára készülő 16-18 évesek közül kiből lehet szólista, s ki az, aki zenekari muzsikusként éli majd az életét. S míg szólóhegedűsből nincs túl sokra szüksége egy államnak, addig zenekari hegedűsből viszont rengeteg kell. Mivel az egész képzés szólista-centrikus, így a zeneakadémisták, a főiskolások jó része (a szakközépiskolában ez kevésbé jellemző) haszontalan és felesleges nyűgként élük meg a kötelező zenekari órákat. Pedig örömmel is csinálhatnák azt, amely később sokuknak a kenyérkereső foglalkozása lesz.

– *S így sokkal több tapasztalattal ülhethetnek be a zenekarba, könnyebben és nagyobb örömmel illeszkedhetnek be a közös muzsikálásba.*

– A kisgyerekektől nem lehet elvárni azt, hogy lelkesedjenek a zenekari munkáért, hiszen koncerthallgató-közönségként azt látják, hogy a szólistának sokkal jobban tapsolnak, mint a zenekarnak. De azt, hogy a zenekari tag nem alacsonyabb rendű, nem másodrangú muzsikusi, ezt a tanári, nevelői szemléletnek kellene képviselnie, s talán hosszabb távon ezzel el lehet érni, hogy ne frusztrált szólista-jelöltek töltsék meg a zenekarokat, hanem boldog, a közösségi muzsikálást élvező zenészekkel. Erre eddig igen kevés kísérlet történt, bár akadnak próbálkozások, ilyen a Pécssett ősztől elindult képzés. Persze, ez az általánosítás nem igaz minden hangszercsoportra, hiszen például a fúvósoknál sokkal kiegyenlítettebb a helyzet, a tananyag jelentős részét a zenekari állások teszik ki, s ezeket a szóló, hangszeres órákon is gyakorolják.

– *Mit lehet tenni azért, hogy a fiatalok szívesebben játszanak zenekarban, s másként szemléljék a zenekari zenész-életformát?*

– Ha nem is sok, de azért akadt néhány említésre méltó kezdeményezésünk. A Jeunesses Musicales segítségével például sok fiatal vehetett részt a már említett Pécsi Nemzetközi Zenei Táborozásokon, ahol játszhattak a nemzetközi zenekarban, emellett pedig a külföldi együttesekben is szakmai gyakorlathoz juttattunk sokakat. S ez még azoknak is nagy élményt, örömet jelentett, akik később, mint például *Lakatos György*, szólisták lettek. Sőt, a Jeunesses-nél a 80-as évek végén létrehoztunk egy olyan alapítványt, amelynek segítségével zenekari gyakornoki ösztöndíjat alapítottunk. Ez a Rádiózenekarnál működött. Az együttes garantált bizonyos foglalkoztatási számot, az ifjú zenészt több produkcióba is beosztották, de nem kellett fizetést adniuk, hiszen ezeket a szolgáltatásokat az ösztöndíjáért végezte, amit az alapítvány biztosított. Így az együttes is jól járt, hiszen előjátszás során választhatott ki magának egy tehetséges fiatalot, a muzsikusi pedig zenekari gyakorlathoz, tapasztalathoz jutott. S fél

éven át kölcsönösen kipróbálhatta egymást a zenész és a zenekar. Több olyan ösztöndíjas is akadt, aki a tanulmányai befejeztével aztán a Rádiózenekarnál maradt, ilyen például *Berki Sándor* kürtművész vagy *Nagyimiklósi Judit* gordonkaművész. Néhány év után, különböző okok miatt aztán megszűnt ez a lehetőség. De tudom, hasonló kezdeményezések voltak-vannak más együtteseknél is. Érdemes lenne összegezni a tapasztalatokat! S mindez azért jó, mert egy ilyen zenekari munka vonzóbb az ifjú zenészek számára, mint a főiskolás együttesek. Azoknak, akiket a zenekari muzsikálás érdekel, érdemes megteremteni a lehetőségeket, hogy ne az iskolai együttesből csöppenjenek egy profi zenekarba, hanem legyen valami köztes állomás is. Amikor az illető kötöttségek nélküli, mégis rendszeres, komoly munkában próbálhatja ki magát. A főiskolás zenekarok legnagyobb problémája ugyanis nem az, hogy nem elég színvonalasak, hanem az, hogy stagnone-rendszerben működnek. Ráadásul a főiskolás létszámok mindenütt aránytalanok. Ebből következik, hogy a bőgősöknek minden produkcióban benne kell lenniük, míg például a fuvolisták a kötelező zenekari gyakorlatra is alig beoszthatók. Így értelemszerűen az együttesben való játék nem okoz örömet. Van, aki azt érzi, hogy róla minden bőrt lehúznak, a másik pedig lehet, hogy szívesen járna többször is a próbákra, de nincs rá szükség. Ha azonban valaki egy stabil, kiegyensúlyozott létszámú zenekar életében tud hónapról-hónapra, próbák, koncertek során részt venni, az sokkal inkább jelent maradandó élményt.

– *A világban hol és hogyan működik zenekari zenészképzés?*

– Kifejezetten zenekari zenészképzés nincs túl sok helyen. Kísérletek folytak, folynak Angliában és a skandináv államokban. Ha elindulunk ebbe az irányba, akkor ezekben az országokban érdemes majd körülnézni. A probléma Európában közös, ugyanis szinte mindenütt szólista-centrikus képzés folyik. Az ebben a régióban uralkodó, nagyon versenycentrikus gondolkodás mindezt még fel is erősíti.

– *S problémát jelent talán az is, hogy a próbajátékok legtöbbször nem zenekari állásokat, hanem versenyműveket kell előadni, így óhatatlanul annak van nagyobb előnye, aki szólista-karrierre készül(t)*

– Ez azért változik! Egyre több együttesnél a meghallgatásokon már nem csak versenyműveket kell előadni, hanem zenekari állásokat is, s fontos szerep jut a lapról olvasásnak is. Másrészt pedig egyre általánosabbá válik, hogy csak próbaidőre, 3-6 hónapra veszik fel a zenekari muzsikásokat. Éppen azért, mert lehet valaki kiváló szólista, mégis az együttes-

ben képtelen az alkalmazkodásra, vagy lehet, hogy szólóban szép a hangképzése, de nem illeszkedik a fúvós párjához. A próbaidő alatt mindez kiderül. S ezt követően, még ha jól teljesít is valaki, gyakran akkor is csak kötött, néhány évre szóló szerződést, s nem határozatlan idejű státuszt kap. Mindennek megvan a maga kegyetlensége, ettől függetlenül azonban ez egyre jellemzőbb tendencia nyugaton.

– *A zenekari zenészképzés érdekes formája figyelhető meg a Bécsi Filharmonikusoknál, ahol az együttes tanítással is foglalkozó muzsikuskai rendszeresen a saját növendékeiket hívják kiegészítőnek, s így a fiatalok hamar elsajátítják a bécsiek különleges, csak rájuk jellemző hangzását.*

– Ez nálunk is működik a vidéki együtteseknél, hiszen ott mindig szükség van kiegészítőkre, s mivel a zenekar tagjai közül sokan tanítanak, természetes, hogy legjobb tanítványaikat ültetik be a próbákra, koncertekre. A főváros ebből a szempontból elég torz képet mutat, itt valóban mások a mechanizmusok, de nagy általánosságban azért nem a budapesti helyzet a jellemző. Zenekari muzsikussá csak gyakorlattal válhat valaki, ez nem tanulható meg sem tanórán, sem könyvből. Azért azonban, hogy mindez jobban működjön, érdemes lenne ennek a hivatásnak növelni a presztízsét. Ne az legyen a gyakorlat, hogy a legjobbakból lesznek a szólisták, a másodrangú muzsikusból a zenekari tagok, a harmadrangú pedig elmehet zenetanárnak.

– *Hogyan lehetne hazánkban elindítani a zenekari zenészképzést?*

– Úgy vélem, erre mostanában érett meg a helyzet, hiszen a zeneoktatásban is egyre inkább változik a szemlélet. Egyre több országban van már például felsőfokú dzsessz- és dzsessz-tanár képzés. Lassanként még a pop-rock műfajban is létezik szakmai képzés, náluk *Victor Mátéék* indítottak iskolát, szakközépiskolai rangban. Mindez tizenöt-husz esztendővel ezelőtt teljességgel elképzelhetetlen lett volna. Ahhoz, hogy a zenekari zenészképzés elinduljon, a szemléletváltás mellett szükség van még egy-egy olyan karizmatikus pedagógus személyiségre, aki mindezt kézbe veszi, felvállalja és legfőképp keresztül is tudja vinni. Nem lesz könnyű dolga, hiszen ez a képzés több évszázados hagyományra épülő. De a szemléletváltás lehetséges! Hiszen napjainkban már nem a rossz zongoristából lesz a csembaló művész, nem a kevésbé tehetséges hegedűst irányítják brácsa-szakra, s a középszerű csellistát pedig nagybőgősnek. A pedagógusoknak azonban nem egyszerű ez a váltás, hiszen a zenei területen nagyon erős a mester és tanítványának kapcsolata, sokkal inkább a hagyományra épül minden, mint a tudományos

pályák esetében. Ha lassan is, de azért erősödnek az új tendenciák. S minél inkább fizetőssé válik az oktatás és a továbbképzés, annál inkább szembeszökő lesz az átalakulás, hiszen a növendékek a pénzükért valami olyan tudást szeretnének kapni, ami a későbbi életükben jól kamatoztatható. *Philip Jones* trombitaművész, aki a Jones Ensemble és a London Brass, a rézfúvós kamarazenében műfajt teremtő együttesek alapítója volt, élete utolsó éveiben az egyik londoni zeneakadémiának volt az igazgatója, s az egyik beszélgetésünkön elmondta nekem, mennyire nehéz a pedagógusokat meggyőzni arról, hogy zenekari muzsikuskat képezzenek, mert nem ebben nőttek fel. Komoly vitái voltak a zongoristákkal is, mert senki nem akart szalozzenész lenni, vagy pláne szalozzenészt képezni!; mindenki inkább *Csajkovszkij* b-moll zongoraversenyét gyakorolta, jól-rosszul, miközben az alkalmazott zenészekre óriási volt a kereslet. Épp ezért komoly eredménynek tartom, hogy nálunk, több éves küzdelem után, de végre már van korrepetitor-képző szak, bár sajnos sokan még most is hajlamosak másodrendűként kezelni az ide járó zenészeket. S ha valaki elindítja a zenekari zenészképzés projektjét, biztosan meg lehet találni azokat a partnereket Európában, akik nagy gyakorlattal rendelkeznek ezen a területen. Emellett természetesen fel kell térképezni a helyi sajátosságokat is.

– *Mi az első lépés és ezt kinek kell megtennie?*

– A kezdeményező akár a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége is lehet, s ha hozzánk, az Európai Zenei Tanácshoz fordulnak a zenekari zenészképzés javaslatával, utána mi elindíthatjuk ezt a projektet. Két európai fórumon érdemes kezdeményezni. Az egyik a szimfonikus zenekarokat, a hivatásos muzsikuskokat tömörítő szövetség, a másik pedig az Európai Zeneakadémiák, Zeneművészeti Főiskolák és Konzervatóriumok Szövetsége. Mindkét szervezet igen kiterjedt hálózattal rendelkezik, s az egyik a képzés, a másik pedig a felvevőpiac szempontjából rendelkezik adatokkal. Valószínűleg érdemes egy ötletgazda társaságot is találni, akiknek már gyakorlatuk van abban, milyen oktatási anyagot érdemes tanítani, s hogyan lehet mindezt működtetni. Ez a szakmai szimpózium alapos előkészítést követően, talán 2003 őszén valósulhat meg; a zenekari zenészképzés elindulására – nálunk legalábbis – valószínűleg néhány évet még várni kell.

A pécsi Janus Pannónius Egyetemen szeptembertől elindult a zenekari zenészképzés. Az oktatás mikéntjéről, valamint az eddigi néhány hónap tapasztalatairól a következő számban Hamar Zsolt, a képzés elindítója és vezetője beszél.

R. Zs.